

Розділ II

Правове забезпечення адаптації інвестиційної моделі розвитку економіки України та ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу

Н. М. Внукова

АДАПТАЦІЯ ДО ПРАВА ЄС РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу європейської системи регулювання страхового ринку та системі його нагляду. Розглянуто систему власної оцінки ризику та платоспроможності страхових компаній (Own Risk and Solvency Assessment, ORSA).

Ключові слова: страховий ринок, нагляд за страховим ринком, система ORSA.

На міжнародному європейському фінансовому просторі у даний час спостерігаються процеси розширення діяльності страхових компаній, а також глобалізації страхового ринку. За даними Європейської федерації страхування та перестраховання динаміка валових страхових премій та виплат зі страхування іншого, ніж страхування життя європейських страхових компаній постійно зростає, що свідчить про розширення діяльності страхових компаній [1; 2].

У зв'язку з розширенням страхового ринку система його нагляду також потребує удосконалення та розробки нових методів регулювання. На даний час існують проблеми, що суттєво впливають на платоспроможність та фінансову стійкість страховиків: переоцінка страхових зобов'язань, невідповідне управління капіталом, неточне визначення страхових тарифів, несполучне охоплення страхуванням наявних страхових зобов'язань, невідповідність між корпоративним управлінням та внутрішнім контролем [3]. Під впливом цих факторів з 85 європейських

страхових компаній, що перебували під постійним страховим контролем регулятивних органів, 20 ліквідовано шляхом ініціювання процедури банкрутства [3].

Події світової фінансової кризи дозволили проаналізувати ефективність існуючої європейської системи регулювання страхового ринку та розробити заходи щодо її покращення та удосконалення.

У жовтні 2011 року Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю (International Association of Insurance Supervisors, IAIS) затвердила міжнародні норми нагляду за страховим ринком «Основні принципи, стандарти, рекомендації та методики оцінки у страхуванні» (ICP). Даний документ описує основні елементи, що повинні бути присутні у наглядовому режимі для створення фінансово ефективного страхового ринку та забезпечення відповідного рівня захисту прав страхувальників [4].

IAIS створена 1994 року для поєднання інтересів та забезпечення необхідних умов для обміну інформацією між наглядовими органами з питань регулювання страхової діяльності на території різних країн світу [5]. Членами даної міжнародної організації є наглядові органи за страховим ринком більше, ніж 140 країн світу.

Подібний документ вже публікувався IAIS 2003 року під назвою «Основні принципи страхування та методологія» [4]. Проте у новому виданні є декілька принципових відмінностей, що вважаються нововведеннями у системі регулювання страхових ринків.

Зокрема, у ICP (Insurance Core Principles) 2011 року введено новий принцип «Управління ризиками підприємства для цілей платоспроможності» (ICP 16), що передбачає встановлення наглядовими органами вимог з управління ризиками підприємства для цілей платоспроможності [4]. Даний принцип передбачає введення у бізнес-процеси страхових компаній систему власної оцінки ризику та платоспроможності (Own Risk and Solvency Assessment, ORSA).

ORSA передбачає регулярну оцінку відповідності ризик-менеджменту страхової компанії, а також її поточної та ймовірної майбутньої платоспроможності. Оцінка, яка проведена страховою компанією, має відповідати характеру, масштабам та складності ризиків, що виникають у її діяльності [4].

Відповідальність за впровадження та виконання ORSA несе керівництво страхової компанії.

Наглядний орган вимагає охоплення системою ORSA всіх передбачуваних та відповідних суттєвих ризиків, що включають, як мінімум, ризик андеррайтингу, кредитний ризик, ринковий ризик, операційний ризик та ризик ліквідності, а також додаткові ризики, що виникають у зв'язку з членством у групі. Тобто, у своєму ORSA страховик повинен розглянути всі суттєві ризики, які можуть вплинути на його здатність виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками, у тому числі оцінити вплив майбутніх змін економічних умов та інших зовнішніх факторів. Оцінка також вимагає виявлення взаємозв'язку між управлінням ризиками та рівнем і якістю необхідних та доступних фінансових ресурсів.

Наглядний орган зобов'язаний перевіряти процеси управління ризиками страхової компанії та її фінансовий стан, у тому числі ORSA. У разі необхідності наглядний орган може вимагати зміцнення процесів управління ризиками, оцінки платоспроможності та управління капіталом. На даний момент концепція ORSA знаходиться на різних етапах реалізації у Сполучених Штатах Америки (США), Європі та у низці інших країн.

2008 року Національна асоціація страхових організацій США (NAIC) запустила Ініціативу Модернізації Платоспроможності (SMI) – критичний самоаналіз для удосконалення норм платоспроможності страхових компаній [6]. ORSA буде застосовуватися до всіх страхових компаній США, обсяг валових страхових премій яких не менше 500 млн. дол. США.

У Європі система ORSA стала головною концепцією Директиви 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради про запровадження та здійснення діяльності за страхування та перестраховування (Solvency II) [7].

Основними завданнями при впровадженні даної Директиви є встановлення загальноєвропейських вимог до капіталу, стандартів управління ризиками, єдиних вимог до звітності та системи розкриття інформації.

У межах Solvency II страхові компанії повинні впровадити ORSA та зробити її невід'ємним компонентом їх системи управління ризиками. Це забезпечить зв'язок між управлінням ризику та капіталом, а також вимагатиме активної участі вищого управлінського персоналу страхової компанії у забезпеченні її платоспроможності.

Власна оцінка ризиків, яка може розглядатися як частина системи управління, має на меті:

- 1) удосконалити систему управління ризиками;
- 2) підвищити значення достатності та розподілу капіталу;
- 3) гармонізувати системи управління ризиками та капіталом.

Власна оцінка ризиків та платоспроможності є невід'ємною складовою стратегії діяльності і завжди враховується у процесі ухвалення стратегічних рішень страховика [7].

За Solvency II ORSA включає наступні аспекти [8]:

- 1) загальний розмір капіталу визначається згідно з ризиками страхової компанії;
- 2) дотримання вимог до капіталу та правил технічних положень;
- 3) використання відповідної методології для зображення профілю ризику при розрахунку необхідного платоспроможного капіталу (solvency capital requirement, SCR).

Згідно з Solvency II наглядові органи повинні вимагати, щоб страхові та перестраховальні організації володіли відповідними власними фондами для покриття необхідного платоспроможного капіталу [7].

Відповідність власних фондів необхідному платоспроможному капіталу визначається через коефіцієнт платоспроможності (solvency ratio, SR).

Достатність капіталу страхової компанії є головною умовою забезпечення достатнього рівня її фінансової стійкості.

Відповідно до Директиви 2009/138/ЄС Solvency II оцінка платоспроможності страхових компаній здійснюється через розрахунок показника необхідного платоспроможного капіталу (SCR), який визначається як сума коштів, що здатна покрити збитки страхової компанії за умови реалізації всіх ризиків, що виникають у процесі її діяльності.

Необхідний платоспроможний капітал відображає рівень власних фондів, що дозволяє страховим та перестраховим організаціям надавати гарантії власникам страхових полісів і вигодонабувачам, що виплати будуть здійснені, коли настане термін їх оплати [7]. Він за своєю сутністю є вартісною мірою ризику, яка визначає здатність страховика з ймовірністю не менше 99,5% виконувати усі свої зобов'язання за договорами страхуванням упродовж наступних 12 місяців (року).

Відповідно до Директиви 2009/138/ЄС Solvency II необхідний платоспроможний капітал повинен покривати принаймні такі ризики, як страховий ризик, не пов'язаний із життям; страховий ризик життя; страховий ризик здоров'я; ринковий ризик; кредитний ризик; операційний ризик [9].

Для цього застосовується стандартна методика розрахунку необхідного платоспроможного капіталу, що розроблена Європейським комітетом страхового та пенсійного нагляду (CEIOPS, тепер – Європейська організація страхування і пенсійного забезпечення, EIOPA) та представлена у QIS5 Technical Specifications [10].

Дана методика передбачає широке використання стандартних значень при розрахунку необхідного платоспроможного капіталу. Зокрема, коефіцієнти кореляції та середньоквадратичні відхилення зустрічаються в усіх формулах розрахунку окремих складових SCR. Значення даних величин розраховані на загальноєвропейському рівні та також наведені у QIS5 Technical Specifications. З одного боку, наявність великої бази даних і методичного забезпечення дають змогу європейським органам проводити такі розрахунки. Але з іншого боку, такі стандартні значення мало враховують особливості кожної країни, отже, вони можуть тільки з певним рівнем припущення бути застосовані в Україні.

Для експерименту був використаний розрахунок зазначених відхилень показників ризиків для страхових компаній України на прикладі відхилення ризику премій, який відображає можливі коливання збитковості за окремими видами страхування та використовується при розрахунку необхідного платоспроможного капіталу для покриття ризику страхування здоров'я і необхідного платоспроможного капіталу іншого, ніж страхування життя та здоров'я. Саме ці складові SCR відображають специфічний ризик страховика, а тому питання їх визначення є досить важливим [11].

У кінці 2011 року опубліковано звіт Спільної робочої групи Європейської організації страхування і пенсійного забезпечення, що містить зауваження щодо значень стандартних відхилень ризику премій та резервів. У звіті також зазначається, що для розрахунку стандартного відхилення ризику премій та резервів був застосований загальноєвропейський підхід на основі об'єднаних даних по Європі, який характеризується неоднорідністю, а значні відмінності між державами не взяті до уваги [12].

В Україні Solvency II прийнято за основу для вдосконалення державного нагляду за страховими організаціями [13]. А її норми вже враховані у новому проекті Закону України «Про страхування», зокрема вимоги щодо оцінки достатності капіталу.

Наглядний орган вимагає від страховика в рамках ORSA [4], що необхідно враховувати регулятору в Україні при адаптації законодавства ЄС до європейських норм:

1) визначати загальні фінансові ресурси, що необхідні для управління діяльністю страхової компанії, які відповідають власному ризику компанії та встановлювати рівень виконання наглядових вимог;

2) базувати свої дії з управління ризиками, беручи до уваги економічний капітал, нормативні вимоги до капіталу та фінансові ресурси страхової компанії;

3) проводити оцінку якості та відповідності капітальних ресурсів для виконання нормативних вимог до капіталу та задоволення будь-яких додаткових потреб у капіталі страховика;

4) аналізувати власну здатність страхової компанії продовжувати свою діяльність, а ризик менеджмент та фінансові ресурси, що для цього необхідні, оцінювати у значно більшому часовому горизонті, ніж нормативні вимоги до капіталу, що використовуються у теперішній час;

5) безперервний аналіз страхової компанії повинен містити поєднання кількісних та якісних елементів у середньостроковій та довгостроковій бізнес-стратегії страховика, а також прогнози його майбутнього фінансового стану та аналіз його здатності задовольняти нормативні вимоги до капіталу у майбутньому.

Таким чином, ORSA вимагає від страхових компаній надати власну оцінку їх поточного і майбутнього ризику через процес самооцінки внутрішнього ризику, і це дозволить регуляторам сформувати розширений погляд на здатності страховика протистояти фінансовому стресу. На даний момент ORSA – це новація у сфері регулювання страхового ринку, що впроваджується в Європі у вигляді основної концепції Директиви ЄС Solvency II. Саме світовий досвід з розрахунку SCR (необхідного платоспроможного капіталу) вважається перспективним у сфері регулювання страхового ринку України та очікує на впровадження шляхом прийняття відповідних законодавчих актів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Annual report 2011–2012. Insurance Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insuranceeurope.eu/uploads/Modules/Publications/annual-report-2011–2012-small.pdf>.
2. European Insurance – Key Facts. August 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insuranceeurope.eu/uploads/Modules/Publications/final-key-facts-2013.pdf>.

3. Пацурія Н. Б. Правове регулювання страхування та роздрібних фінансових послуг в Європейському Союзі та в Україні: порівняльно-правовий аналіз / Н. Б. Пацурія, О. А. Белова, Ю. В. Безручко. – К. : Центр учб. л-ри, 2007. – 196 с.
4. Insurance Core Principles, Standards, Guidance and Assessment Methodology, October 2011 (revised October 2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iaisweb.org/Insurance-Core-Principles-material-adopted-in-2011-795>.
5. Insurance Core Principles and Methodology [Електронний ресурс]. IAIS principles №1, October 2003 // International Association of Insurance Supervisors : official website. – Режим доступу: http://www.iaisweb.org/_temp/Insurance_core_principles_and_methodology.pdf.
6. NAIC Own Risk and Solvency Assessment (ORSA) Guidance Manual [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naic.org/documents/com_mittees_e_orsa_wg_related_docs_guidance_manual_2013.pdf.
7. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) (recast) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:335:0001:0155:en:PDF>.
8. Ehrlich K. ORSA – Own Risk and Solvency Assessment Preparations can start [Електронний ресурс] / K. Ehrlich. – Режим доступу: http://www.munichre.com/publications/302-07574_en.pdf.
9. On Solvency, Solvency Assessments and Actuarial Issues An IAIS Issues Paper (Final Version) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iaisweb.org/view/element_href.cfm?src=1/201.pdf.
10. QIS5 Technical Specifications [Електронний ресурс] / CEIOPS 5.07.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/solvency/qis5/201007/technical_specifications_en.pdf.
11. Внукова Н. М. Адаптація вимог Solvency II до умов функціонування страхового ринку України / Н. М. Внукова, С. А. Ачкасова, І. В. Скорик // Фінанси України. – 2013. – №9 (204). – С. 76–83.
12. Calibration of the Premium and Reserve Risk Factors in the Standard Formula of Solvency II : Report of the Joint Working Group on Non-Life and Health NSLT Calibration [Електронний ресурс] / EIOPA, 12.12.2011. – Режим доступу: https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/Press-Room/releases/EIOPA-11-163-A-Report_JWG_on_NL_and_Health_non-SLT_Calibration.pdf.
13. Аналіз регуляторного впливу Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/ARV_S_15.12.11.pdf.

Внукова Наталія Миколаївна – д. е. н., професор, завідувач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, заслужений економіст України